

Wahlström, Eva: Fria flickor före Pippi: Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis: Astrid Lindgrens föregångare. Göteborg & Stockholm: Makadam, 2011 (Skrifter utgivna av Svenska barnboksintitutet nr 114). Diss. Göteborg. 301 s. ISBN 978-91-7061-094-3

Astrid Lindgren, Lennart Hellsing och Tove Jansson, tre stora namn inom modern barnlitteratur vilka också kommit att sätta sin prägel på hur årtalet 1945 framhävs som historisk betydelsefullt. Året 1945 är också föremål för intresse i Eva Wahlströms doktorsavhandling *Fria flickor före Pippi*. Det hon vill undersöka är hur barnlitterär kanonisering sker och särskilt detta påstådda startskott för modern barnlitteratur.

Wahlström ifrågasätter fixeringen vid ett specifikt årtal som utgångspunkt för den moderna barnlitteraturen och menar att redan mellankrigstidens barnlitteratur erbjöd alternativa konstruktioner av barn, och med barn avses för ovanlighetens skull framför allt flickor. Wahlström vill visa att Astrid Lindgren inte var så ensam i gestaltningen av den fria flickan med sin *Pippi Långstrump* som forskningen tidigare hävdade. Problemet är att forskningen inte ger den bild som Wahlström vill ge sken av. Man kan rent av hävda motsatsen. Flera av de studier Wahlström använder som språngbräda är inte så definitiva i sina påståenden om 1945 som födelseår för modern barnlitteratur. Lena Kåreland menar exempelvis svepande att man "vanligen förlägger barnbokens moderna genombrott till denna tid" (Kåreland 1999: 24), något som har att göra med förlagens ökade utgivning. Historiskt är årtalet viktigt eftersom flera faktorer bidrar till att det rör på sig inom barnlitteraturen. Men det är inte endast Lindgren, Hellsing och Jansson som har monopol på 1945. En annan bokserie som kunde nämnas är Martha Sandvall-Bergströms *Kulla Gulla*-serie, men den är av underordnad betydelse för Wahlström, möjligen för att den starka flicka som skildras i *Kulla Gulla* inte representerar något som påminner om rackarunge, backfish eller yrhätta. Däremot är den definitivt hemmahörande under flickboksgenren, något som Eva Söderberg diskuterat i sin doktorsavhandling (2007).

Inte desto mindre finner jag det intressant att Wahlström vågar gå åt denna heliga ko inom barnlitteraturforskningen. Däremot kunde hon gärna ha nyanserat sitt påstående, eftersom historiska hållpunkter sällan anges med sådan pondus som Wahlström ger sken av.

Urvalsprincipen för Wahlströms avhandling är luddigt beskriven "läsningar av barnlitterära texter från decennierna före 1945 har gett mig indikationer på att viktiga förebilder för Astrid Lindgrens författarskap har funnits."(14) Wahlström har hittat två författare vars flickkaraktärer kan jämföras med Astrid Lindgrens Pippi, svenska Ester Blenda Nordström och danska Karin Michaëlis bokserier om Ann-Mari respektive Bibi. Men hur just dessa två kan betraktas som särskilt gynnade om det finns en mängd andra texter att utgå ifrån förklaras inte. Åsa Warnqvist påpekar i sin recension av *Fria flickor före Pippi* att Wahlström inte ser hur liknande motiv i berättelserna "sätter in alla tre i en större helhet, litterära traditioner inom flick- eller barnlitteraturen som går tillbaka till andra halvan av 1800-talet" (SvD 3.7 2011). Överhuvudtaget är det flera liknande vaga påståenden beträffande tillbakablickandet som väcker förvåning. Wahlström visar visst att Bibi och Ann-Mari har likheter med Pippi, och likheterna är väsentliga, men vad ska egentligen avläsas ur dessa? Astrid Lindgren har upprepade gånger vittnat om alla de flickbokskaraktärer som berikat hennes egen läsning. Det är möjligt att Ann-Mari och Bibi ingått i läsningen, men även om likheter i scenerna är fascinerande, och det är de, förblir det oklart om det finns något utöver de scener som lyfts fram som gör att valet faller på just de här två karaktärerna. Wahlström belyser med exempel: språklig humor, bus som flickorna gör, utseende, skolan, samhällssyn, uppfostran och också hur flickorna själva tillåter sig stor frihet utanför ramarna för sitt flickskap. Argumentationen är "lätt", finns det verkligen inget mer att säga än att gestaltningarna väcker förvåning med sina likheter? Kan man göra något utöver att stryka sina exempel medhårs?

Det är lovvärt att diskutera flickboken och synliggöra dess högst varierande karaktärer. För att tackla problemet "Pippi som flickbok" breddar Wahlström beteckningen och vill tala om flickskildring över lag. Detta eftersom Pippi i motsats till de andra flickkaraktärer som undersöks tagit sitt krumelurpill och förblir ett evigt, främmande barn. Både Ann-Mari och Bibi växer så småningom upp och låter sig inrättas i samhället, om inte i en helt traditionell kvinnoroll så blir de ändå tämligen dugliga samhällsmedborgare. Pippi däremot stannar kvar i barndomslandskapet med alla sina märkliga egenheter. Hon är och förblir ett barn, något som skiljer henne från de andra två.

För att kunna relatera Pippi till Ann-Mari och Bibi krävs att själva flickboksgenren omförhandlas. Men det är skillnad på att vara världens starkaste flicka och på att bryta mot omgivningens krav på

flicknormalitet. En väsentlig skillnad är att Pippi i jämförelse med de andra två fortfarande lever kvar och läses av barn, för att hon inte enkelt passar in i flickboken eller flickskildringen. Wahlström betonar naturligtvis att synen på flickboken kan och behöver nyanseras mer. Det finns flera vilda flickor, vilket tidigare forskning visat. Men ändå, Pippi låter sig inte enkelt inordnas i genren flickbok, hon lånar däremot ingredienser från flickboken och driver med genren. Pippi kan inte enkelt placeras ens i kategorin flicka, i så fall skulle det vara som flickikon, vilket hon ofta används som och som sådan är hon alltid en ouppnåelig överdrift, men inspirerande (och irriterande).

Diskussionen om uppfostringsideal är givande och kunde även ha drivits längre. Frågan om vilka normer som gäller och kan överskridas för flickskap visar på kontextens betydelse. Det förklarar också varför Pippi kan bli en flickikon. För i uppfostringsidealet ligger, menar jag, den likhet som blir avgörande. Detta trots mina invändningar mot att bredda flickboksbegreppet för att omfatta Pippi, eller att använda just det här snäva jämförelsematerialet och att så envetet fokusera på att radera 1945 som brytpunkt. Samtidens syn på barn och barndom, växlande uppfostringsideal, beskriver också varför likheter finns i berättelserna på fler nivåer än bara i form av liknande scener.

Wahlströms ambition att hävda att Astrid Lindgren är mindre förnyande än vad tidigare forskning påstått, framstår som mindre väsentligt i jämförelse med det hon lyckas göra genom att faktiskt synliggöra två bortglömda flickboksserier. Frågan om hönan och ägget kommer däremot fortsättningsvis inte att kunna få något slutgiltigt svar. Däremot är Wahlströms läsning av två flickkaraktärer ur mellankrigstidens litteratur fascinerande. För flickbokens sprakfålar, yrhättor och även askungar är väl värda att granskas noggrannare.

*Mia Franck, FD
Åbo Akademi*